

A NIM Számolóközpontja

Előadásomban, ha csak lehet, nem említek neveket. Nem, mintha az érintettek személyiségi jogait sértené a rájuk háramló dicsőség, hanem, mert nem élném túl, ha csak egy lényeges nevet is kihagynék. A nevek megvannak, de kollégáim közreműködése is szükséges majd a regisztrálás teljességéhez. E szöveget mindenki megkapja, akire most gondolok, magukra fognak ismerni, és azt hiszem, érdekes korekép kerekedik ki abból, amit majd szerény munkámmal katalizálok....

Előzmények

A Nehézipari Minisztériumban és a hozzá tartozó kutató-fejlesztő-tervező intézetekben - hazai léptékekkel mérve - viszonylag korán kezdődött meg a II. Világháborút követően ismertté vált új tudományok, technikák és módszerek birtokbavétele.

Az eredményes kezdetet nemcsak az alkalmazásokban érdekelt karizmatikus egyéniségek szakmai korrektsége, hanem jó tudományos diplomáciája is segítette; a másutt halasztó hatályú, a kibernetika, operációkutatás, alkalmazott matematika, ökonometria, információelmélet, elektronika, stb. határvonalait kijelölő, a gép szám-oló vagy -ító mivoltát, a lyuk-szalag vagy -kártya kérdést eldönteni akaró vitákat minden érintett tudatosan kerülte. Így történt, a minisztériumi kollégium tagjainak akadémikusok és más, neves, tanult-tájékozott szakemberek által (1959-től már rendszeresen!) tartott ismeretbővítési előadásokon is. Ha az előadást követő diszkusszió során, az ideológiailag *illetékes* (utólag megítélve talán cinkos?) *ügyeletes* felvetette a burzsoá áltudomány, fellazítás, politikai konvergencia-elmélet tarthatatlansági kérdéseit, és felhívta a kötelező figyelmet arra, hogy *a gép - már csak osztályérdektelensége miatt sem pótolhatja az embert*, hozzászólását méla csend vagy épp elterelő, pragmatikus kérdések felvetése követte...

1958-ban már működött pl. a BANYATERV-ben egy analóg modell a *szállítási probléma* megoldására, a VILLENKI-ben a villamos hálózat modellezésére, az optimális teherelosztás problémáinak megoldására. 1959-ben már ösztöndíjasokat küldtek ki nyugatra, hogy hozzák be az újat. E kezdeményezések fő hatása nem csupán a közvetlen haszonban, hanem annak az elvnek a tudatosulásában jelentkezett, hogy az *ipart jelszavakkal kormányozni nem lehet!* 1960-ban minisztériumi főtisztviselők - saját pénzből - már magánórákat vettek az új tudnivalók elsajátítására...

Mindezeket el kellett mondani ahhoz, hogy megértsük, miként is jutott a NIM 1961-ben egy - az akkori Európában is korszerű - számítógéphez annyi szabálytalanság árán, amiért egy gyengébb idegzetű ügyész akár tízeveket is javasolhatott-(kioszthatott) volna...

Villanások a kezdet kronológiájából

1961. május, Ipari Vásár. A BULL kiállítja tamburját (ez majd a MÁV-hoz kerül), az NCR pedig az angol ELLIOTT cég 803-as gépét. Vásárlóbarátok standi barátságokat kötnek, és - akárcsak manapság - éjjel falják a sillabuszokat, másnap futtatnak. A kiállítók örülnek, hisz a nagy forgalom ingyen reklám. A standon rogyásig a fellazító *Coca Cola* (amitől részegen rohamoztak, mint tudjuk, az *amik*, Koreában...), este sohasem látott partyk. Mire a hazai szénbányák termelékenységét befolyásoló tényezők korrelációs számítási programja az ELLIOTT-on belövedik, vége a Vásárnak. A NIM főemberei csak a vásárlás után, a bontás lehangoló körülményei között nézhetik meg az impresszív programfutást. Nem sok szóval távoznak, de mindannyian érzik, most valamiben bűnszegédi bűnrészesek lettek. Ezután peregnék az események. A gépre írt szabadkikötői diszpozíció átíródik *NIM Markó utcává*, "vámelőjegyzés" felzettel, majd meg is érkezik a minisztériumi épületbe, ahol a húszéves optimális bányaművelési terv elkészítését végző csoport munkájához biztosított szobában kap helyet. Az *angol* a gépet üzembehelyezi és elmegy. Most bolond a játék!

Személyzet nincs, pénz nincs, engedély nincs - a gép pedig minden áron kell. Riadó!!!

Megindul a konspirációs gépezet. (Az elhárítás egyszerűbbje közben elszámoltatja a minisztériumi vásárlatókat a megivott kólákról, a hazavitt zacskókról, prospektusokról, az értelmesebbje pedig kifejezetten az eget nézi...) VILLENKI, ERÓTERV, BANYATERV, VEGYTERV, ..., MTA-intézetek, ..., olajosok, bányászok, vegyészek, gyógyszerészek, színesfémkohászok, főkönyvelők, hol vannak az embereitek?!!!

Reggelenként a NIM alagsori büféjében egy tucat ember hallgatja az AUTOKÓD (a BASIC egyik elődje) -előadót, aki a 2-es buszon tanulta meg az aznapi oktatóval. Délelőtt a Markó-utcai ablakban lóg a mai akadémikus, hogy a tanszékről kölcsönlopott fúróval a redőnysínt az ablakklíma befogadására rávegye. És, uramfia, a GÉP elkezd értelmesen pörögni.

Az ügyben kompromittált gazdasági, pénzügyi, szakmai vezetők törlik a fejüket, miként lehet a rájukzúdított ármányt elhárítani, vagy inkább a kínálkozó lehetőségeket kihasználni. Közeledik a GÉP kötelező visszaszállításának ideje. Ekkorra már azonban olyan eredmények születnek, amelyek valakikhez kötődnek, valakiknek pillanatnyi problémáját megoldották.

1961. dec. 13.-án, - (ha nem is *Melinda*, de) Luca-jelszóval - egy budai félromházban összejön tizenhárom ember, és megfogadja, a GÉP marad!

1961-62 fordulójára megvan a PÉNZ! (Gallium, oxitetraciklin, felmosóröngy, magyar borotvapenge afrikai háncsvakaráshoz, mint kompenzációs termék formájában). Megvan az ENGEDÉLY! (Egy ásványbánya-környéki bekötőútért cserébe!)

Megindul az üzem

1962-ben egy, a mai napig is hatálytalaníttatni éppúgy elfelejtett jogszabály, mint amilyen pl. az Alagútban való ostorpattgtatás, vagy a budapesti rakpartok közötti dangovázás tilalma, létrehozta a NIM Elektronikus Számolóközpontját. A gép vásári példánya kicserélődött lebegőpontosra, mágnesszalagos háttértáruvá; megjött a szimpatikus (és még évek múltán is a gyártó által lelkiismeretesen karbantartott) pogramkönyvtár.

Ami ezután történt, azt teljesen még mostanáig sem értem.

Nem értem, hogy egy mai jobbféle zsebkalkulátornál kisebb kapacitású géppel, *szedett-vedett* (és ez, majd meglátjuk, milyen pozitív kijelentés!) személyzettel, minden menedzseri elmélet és gyakorlat nélkül, hogy is lehetett az akkori szlalom pályán olyan eredményeket elérni, mint amilyeneket most megemlíthetek.

A 28 fő létszámú Számolóközpont rezsijét az elsősorban a villamosenergiaipar, a bányászat, a kőolajipar, a gyógyszeripar, a vegyipar, a szinesfémkohászat számára végzett munka kényelmesen fedezte.

A villamosenergiaipar összes számolnivalóját a VILLENKI-jogutód VEIKI vezette fel (ugyancsak VEIKI-sek végezték a technikai karbantartás nagyrészét). A villamos teherelosztás és a sokféle hálózatszámítási feladat megoldásában itt szerzett tapasztalat alapozta meg a későbbi önálló VEIKI Számítóközpont eredményes munkáját. Ugyanígy készítették elő az önálló iparági számítóközpontok megalakulását a vegyipari, kőolaj- és gázipari, bányászati, szinesfémkohászati számítások is. A NIM területén kívüli intézményeknek (MTA-intézetek, Árhivatal, Tervhivatal, Vaskohászati Igazgatóság, stb) végzett munkák ugyancsak kondenzációs magját képezték később nevéssé vált számítóközpontoknak.

Az egyes szektorok kiszolgálásáért felelős osztályok - bevételi tervük teljesítése után - gyakorlatilag azzal foglalkoztak, amivel csak akartak. E bizalom alapja természetesen szakmai elkötelezettségük volt. Amit terven kívül csináltak, persze az is hozott pénzt, de munkájuk - mai szemmel nézve is - főként a közösségi és az egyéni szellemi tőkeállományt gyarapította.

Az ilyen *féllegális* munkák gyűjteményének ékszerdarabja a Kodály-Vargyas-Rajeczky vezette akadémiai kutatócsoportnak végzett népzenekutatói munka volt. 1964-ben on-line bekötöttünk a gépbe egy zongorát(!), úgy, hogy a lejátszott dallamot a gép le is kottázta, az időközben beszerzett GRAPHOMAT rajzoló automata pedig kiadta. A Nemzetközi Népzenekutatói Kongresszus külföldi résztvevői megnézhatték bemutatónk. Azert csak a külföldiek, mert jószándékú vezetőinket nem akartuk olyan helyzetbe hozni, hogy mindent félremagyarázó újságírókám most azt vágja a fejükhöz, hogy az erőművek véletlen teljesítményingadozásának kiküszöbölése helyett csak magyarnótáznak. A bemutató nagy siker volt, az amerikai tudós így kiáltott fel: *Már megint a magyarok csináltak még valamit elsőnek!* (Talán érdemes megemlíteni, hogy azt, amit akkor egy ferritmagos, nikkelművonalas, germániumtranzisztoros géppel megcsináltunk, azt a mai gépek még csak néhány éve tudják...)

A sokféle érdekes eredmény létrejöttét talán segít megmagyarázni ha a könyvtárról szólok. 35 nyugati és 17 keleti folyóiratot járattunk a szakmai élvonalból. Kézikönyvtárunk, élén a hatkötetes Neumann életművel a hazai szakkönyvtárak kis gyöngyszeme lett. Azt akkor még senki nem gyanította, hogy évek múltán milyen drámai jelenetekre kerül majd sor, mikor ezt a tudományos értéket kaján ünneplők zúzdába szállítják...

Szervezet és személyzet

A Számolóközpont indulását a NIM Iparpolitikai Főosztálya dajkálta. Amikor azonban arról esett szó, hogy ebből pénzt is lehet csinálni, derék jogászaink kiderítették, hogy főhatóság lévén pénzt nem fogadhatunk el, hanem *a gépidőt igénylőnek kérvényére annyiszor 3000 Ft.-os okmánybélyeget kell ragasztania, ahány gépórát kér* (sic!). Így került - viszonylag önállóan, de sok nem specifikus zaklatásnak is kitéve - a Számolóközpont a NIM Dokumentációs és Fordító Irodájának szárnyai alá a már hivatkozott rendelettel. A NIM IGÜSZI megalakulásakor hozzájuk csapódtunk. A viszonylagos önállóság megmaradt, hisz az Intézet *cash-flow*-ját (akkor még nem így hívtuk) a *National-Elliott 803/b* (alias *Lujzi*) és annak személyzete bőven biztosította.

Ad vocem személyzet. Az imént bókolva neveztem *szedett-vedettnek*, hisz a **főállásuak** nagyrésze első munkahelyes (*helyes*) laboráns kislány volt, más részük meg korábbi munkahelyén (pl. tejipari technikusként, műtősként, statikus tervezőként) vagy egyetemén, főiskoláján (pl. Zeneakadémia, Kertészeti Egyetem) aligha gondolt volna arra, hogy ő egyszer *elektronikus alkalmazott*, vagy éppen a hazai/nemzetközi számítástechnikai élet mértékadó személyisége lesz. A **félállásuak** ugyanazt csinálták, mint fő munkahelyükön, csak épp más módszerekkel, úgy, hogy az összeférhetlenségnek még a gyanúját is elháríthattuk. A **részmukaidősök** egyetemisták voltak, akiknek - főleg éjjel, ösztöndíjuk tisztességes kiegészítésével - ügyelniük kellett, egyébként azt csináltak, amit jónak láttak. Hogy a látnivalót milyen jól látták, azt misem bizonyítja jobban, mint az, hogy egytől egyig később szép karriert csináltak. A **külsősök** munkahelyük képviselőitében vitték fel a gépre a megoldandókat, konzultáltak, olvasták a könyvtárat, és csak hordták be, vitték ki a szellemi élesztőt.

Epilógus.

A NIM Elektronikus Számolóközpontja 1968-ra eredeti küldetését gyakorlatilag teljesítette. A néhány tucat fiatal ember lelkesedéséből létrejött formációnak törvényszerűen át kellett adnia helyét azoknak a rutinmunkát végző intézményeknek, amelyeknek létrejöttét épp ő maga készítette elő.

Jó érzés látni, hogy az alapító csapat tagjai mire vitték, és mit vittek magukkal onnét, amit valaha úgy hívtak, hogy NIM, ami ma már csak annyit tesz, hogy Nincs Ilyen Minisztérium...